

*Дан Г.В., ад'юнкт кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ*

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Як зазначає О. Г. Кальман кримінологічна характеристика будь-яких злочинів відображає склад злочинності її соціальний портрет [1]. Таке досить спрощене розуміння кримінологічної характеристики дає початкове уявлення про складну кримінологічну категорію, яка має досить поширене використання не лише в наукових дослідженнях присвячених вивченню злочинності.

Більш детально зміст кримінологічної характеристики злочинів розкриває О. М. Литвинов, зазначаючи, що вона складається із виявлених ознак, що у сукупності та взаємозв'язку представляють її структуру. При цьому він виділяє такі групи елементів кримінологічної характеристики:

- дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочину (статистична поширеність злочинів; дані про соціальні умови (обстановку) злочину (соціально-політична; соціально-економічна; час; географія; соціальне середовище тощо));
- кримінологічно значимі ознаки злочину (дані про предмет злочинного посягання, дані про особу злочинця, мотив та мету злочину; дані про особу потерпілого);

- ознаки, які визначають специфіку діяльності із попередження злочинів (причини злочинів; наслідки злочинів; механізм злочину; обставини, що сприяють злочинам) [2, с. 584].

Наведені елементи кримінологічної характеристики дають нам можливість побудувати наше дослідження за такою структурно-логічною схемою:

- дослідження стану, структури і динаміки злочинів пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

- вивчення причин та умов використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

- аналіз характеристики особи злочинця, що вчиняє злочини, пов'язані з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні;

- визначення основних загально-соціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні.

Виходячи із наведеної структури, одним із перших завдань, є визначення стану, структури і динаміки злочинів, пов'язаних із використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні. Головним предметом кримінології є злочинність - як історично мінливе, соціальне і кримінально- правове явище, яке являє собою сукупність усіх злочинів, вчинених у країні за певний період. Вказана сукупність вимірюється такими кількісно-якісними показниками, як стан, рівень, структура, динаміка, характер і географія [3, с. 4].

Кількісні та якісні показники злочинів пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом отримані нами із офіційних джерел. Це єдині звіти про кримінальні правопорушення за відповідні роки (2013-2017), що готується Генеральною прокуратурою України. Окрім цього з метою порівняння, використовувалися статистичні звіти МВС України, вироки з Єдиного державного реєстру судових рішень, відомості з наукових джерел.

Треба зазначити, що кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом запроваджена в Україні з 15.01.2009 року Законом №894-УІ. Таким чином відображення в офіційній статистиці розпочинається лише з 2009 року. Враховуючи те, що відшукати офіційну статистику МВС України, щодо сатану злочинів з 2009

по 2012 роки відшукати не вдається можливим, ми будемо посилатись на дані наведені в публікації І. В. Дегтярьової [4]. Так, за даними І.В. Дегтярьової в 2009 році вчинено 11 злочинів пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Вже у 2010 році таких злочинів вчинено 81, таку різницю можна пояснити, перш за все тим, що криміналізація використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом відбулась на початку 2009 року, а отже органи досудового розслідування лише починали працювати в напрямку притягнення до відповідальності таких осіб. В 2011 році за статтею 150-1 КК України до кримінальної відповідальності притягнуто 77 осіб [4, с. 149].

Починаючи з 2013 року статистичні звіти про кримінальні правопорушення готуються і оприлюднюються Генеральною прокуратурою України. Це дає можливість визначити певні тенденції на основі узагальненої статистики. Аналіз досліджуваних злочинів свідчить, що динаміка їх вчинення за останні п'ять років характеризується хвилеподібними коливаннями, найвище значення амплітуди яких припадає на 2013 р., а найнижчий на 2017 р.

Так за даними єдиного звіту про кримінальні правопорушення у 2013 році обліковано 41 злочин за ст. 150-1 КК України, за 38 із них особам вручена підозра [5]. У 2014 році обліковано 53 кримінальні правопорушення за ст. 150-1 КК України [6]. У 2015 році обліковано 12 кримінальних правопорушень [7]. У 2017 році обліковано 14 кримінальних правопорушень [8]. 2017 рік характеризується майже потрійним спадом кількості облікованих злочинів вчинених за ст. 150-1 КК України [9].

Динаміка злочинності досить чітко простежується і піддається відповідній оцінці, при аналізі статистичних даних за більший проміжок часу ніж за один рік. В такому випадку більш чітко можна виявити та зафіксувати закономірності злочинів, а також тенденції їх розвитку [10, с. 324].

Якщо порівняти динаміку злочинності в Україні за 2010-2016 роки то спостерігається приріст злочинності по відношенню до 2010 року на 270 тис. злочинів. Вказаний приріст злочинності В. М. Бесчастний пояснює низкою правових та організаційно-управлінських рішень, які були прийняті у 2012 році, серед яких преважують зміни у

реєстраційній процедурі, що застосовується до фіксації заяв і повідомлень про вчинені злочини, а також новий процесуальний порядок реагування на них з боку правоохоронних органів, встановлені КПК України [11, с. 208].

Проте немає раціонального пояснення зменшенню кількості злочинів пов'язаних із використанням малолітніх дітей для заняття жебрацтвом. Адже на тлі такого зростання загально кримінальної злочинності має зростати і кількість злочинів вчинених за ст. 150-1 КК України.

Можна виділити одну досить об'єктивну обставину, яка пояснює зниження кількості облікованих злочинів за ст. 150-1 КК України, це реформа органів внутрішніх справ, яка відбулась у 2015 році. Не виважені кроки з реформування органів внутрішніх справ, призвели до відтоку значної кількості професіоналів, у тому числі і з підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Це позначилось на ефективності виявлення та розкриття злочинів такої категорії. Латентність таких злочинів досить висока, при тому, що даний вид злочинів не є прихованим, а отже фактично є таким, що легко фіксується.

Цікавим на нашу думку є регіональний аспект вивчення стану злочинів з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтва. Моніторинг Єдиного державного реєстру судових рішень дає можливість проаналізувати обвинувальні вироки винесені судами України за ст. 150-1 КК України. Найбільша кількість вироків починаючи з 2009 року обліковано в Закарпатській області (64 обвинувальних вироків). Означене і обумовило вибір теми дисертаційного дослідження, адже Закарпатська область є лідером по використанню малолітніх дітей для заняття жебрацтвом. Решта областей характеризуються такими показниками досліджуваних злочинів. Львівська - 10; Дніпровська область - 8; Київ - 7; Донецька - 7; Сумська область - 5; Волинська область - 7; Вінницька - 4; Запорізька - 1; Чернівецька - 3; Івано-Франківська - 3; Одеська - 1; Полтавська - 1; Харківська - 3; Рівненська - 3; Тернопільська - 5; Черкаська - 2. Всього нами вивчено 134 обвинувальні вироки винесені за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Характерним є те, що ряд регіонів України не мають жодного вироку за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Принаймні вони не обліковані в Єдиному

державному реєстрі судових рішень. Це такі області, як Луганська; Київська; Кіровоградська; Миколаївська; Житомирська; Хмельницька; Чернігівська.

Однією із причин зменшення виявлених злочинів є те, що необхідно мати належну доказову базу, яка свідчитиме про те, що використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом мало неодноразовий та систематичний характер. Список використаних джерел:

1. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні : теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Харків, Гімназія, 2003. 352 с.

2. Литвинов О. М. Про галузеві характеристики злочинів взагалі та кримінологічну характеристику зокрема. Форум права. 2010. № 4. С. 581-586. иКБ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm 2010 4 92. (дата звернення: 10.03.2018).

3. Кримінологія: підручник для студентів ВНЗ / О. М. Джуца, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О. М. Джуци. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

4. Дегтярьова І. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом. *Теорія і практика правознавства.* 2011. № 1. С. 148-152.

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=185282. (дата звернення: 10.03.2018) .

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198199. (дата звернення: 10.03.2018) .

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198197. (дата звернення: 10.03.2018) .

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень

2016 року. иКБ: [https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib
&_t=fsfile&_c=download&file_id=200945](https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200945). (дата звернення:
10.03.2018) .

9. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень

2017 року. иКБ: [https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib
&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952](https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952). (дата звернення:
10.03.2018) .

10. Криминология. Учебник для вузов / Ю. Н. Аргунова, С. В. Ванюшкин, Ю. В. Ващенко, А. Я. Гришко и др.; Под общ. ред.: А.И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Инфра-М- НОРМА, 2001. 848 с.

11. Бесчастний В. М.
Криминологічний аналіз стану
злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*.
2017. №1. С. 207-213.